

xxx ministeriön julkaisusarja 2021:xx

Evakuointien suunnittelu- ja toimeenpano-ohje

Kirjoita julkaisun alaotsikko

Kirjoita tekijät, toimittaja tai tekijäorganisaatio

xxxministeriö Helsinki 2021

Sisältö

1	Yleistä.....	5
1.1	Käsitteet	6
2	Evakuointisuunnittelun yleiset perusteet.....	9
2.1	Uhkien arviointi.....	9
2.2	Alueen perustiedot ja väestötiedot	10
2.2.1	Väylät.....	11
2.2.2	Erytiskohteet.....	11
2.2.3	Väestötiedot.....	12
2.3	Kapasiteettien suunnittelu	12
2.3.1	Tarvittava henkilöstö.....	12
2.3.2	Kalusto.....	14
2.3.3	Materiaalit.....	14
2.3.4	Tilat.....	15
3	Evakuointien suunnitteluvastuut	16
3.1	Yleistä	16
3.2	Suunnitteluvastuut hallinnonaloittain	16
3.2.1	Sisäministeriön hallinnonala	17
3.2.2	Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala	18
3.2.3	Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	19
3.2.4	Hyvinvointialueet	21
3.2.5	Kunnat	22
3.2.6	Muut viranomaiset ja hallinnonalat	22
4	Evakuointien toimeenpano	24
4.1	Evakuoinneista päättäminen	24
4.2	Väestön siirtymisen vaiheet.....	25
4.3	Evakuointien toimeenpanon vastuut	27
4.3.1	Väestön lähettämisen järjestelyt.....	30
4.3.2	Siirtyneen väestön vastaanottaminen.....	33
4.3.3	Kuljetusten järjestäminen	34
4.3.4	Evakuointiin liittyvät rekisterit.....	35

5	Viestintä	36
	Liitteet	37
	Lähteet	38

VNK TÄYTTÄÄ, MINISTERIÖN JULKAISUSARJAN NIMI JA JULKAISUN VUOSI : SARJANUMERO.

NAPSAUTA JA KIRJOITA ESIPUHEEN OTSIKKO

Napsauta ja kirjoita teksti. Paina kappaleen lopussa Enter.

Napsauta ja kirjoita Allekirjoittajan nimi.

Napsauta ja kirjoita julkaisukuukausi ja -vuosi, esim. Huhtikuu 2018

1 Yleistä

Napsauta ja kirjoita ingressi. Jos ei tarvita, paina 2 krt DELETE.

Tämä ohje käsittelee evakointisuunnittelua, jotka toimeenpannaan valmiuslain 3 §:n 1 tai 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa eli tilanteissa, joissa Suomeen kohdistuu aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila taikka tällaisen hyökkäyksen uhka. Lisäksi ohjeessa sivutaan pelastuslaissa säädettyjen pelastustoiminnan johtajan toimivaltuuksilla toteutettavia suojaväistöjä liittyen sotilaallisen voimankäytön uhkaan sekä puolustustilalain (1083/1991) nojalla toteutettavia väestön siirtoja. Ohjeen pääpaino on suunnittelun ja toteuttamisen vastuiden auki kirjoittamisessa sekä järjestelyjen kuvaamisessa pääpiirteissään.

Evakuoinnilla tarkoitetaan ihmisten ja omaisuuden siirtämistä turvaan vaara-alueelta tai vaarallisesta kohteesta. Evakuointi on yksi väestön suojaamiskeino ja osa väestönsuojelua. Useimmissa tilanteissa ensisijainen vaihtoehto on suojata väestö vakinaisilla asuinsijoillaan käyttäen tarvittaessa väestönsuojia.

Kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta annetun Geneven sopimuksen I lisäpöytäkirjan VI luvun (väestönsuojelu) 61 artiklan mukaan väestönsuojelulla tarkoitetaan humanitaaristen tehtävien suorittamista, joiden tarkoituksena on siviiliväestön suojelu vihollisuuksien ja onnettomuuksien vaaroja vastaan ja siviiliväestön auttaminen selviytymään niiden välittömiltä vaikutuksilta sekä välittömien edellytysten luominen eloonjäämiselle. Artiklassa määritellään tarkemmin väestönsuojeluun kuuluvat tehtävät. Yksi määritellyistä tehtävistä on evakuointi.

Evakuointi on väljä yleiskäsite, joka on tarkoitettu käytettäväksi laajassa merkityksessä. Suppeimmillaan evakuointi voi pelastustoimintaan liittyen koskea esimerkiksi yhden talon asukkaiden ja laajimmillaan useiden kuntien tai vielä laajempien alueiden koko väestön siirtämistä pois vaaran uhkaamalta alueelta ja sijoittamista turvalliselle alueelle.

Evakuoinnit suunnitellaan sekä normaaliolojen onnettomuus- ja vaaratilanteita että poikkeusolojen uhkia varten. Evakuointeihin varautumista ja sen toimeenpanoa koskevista velvoitteista säädetään pelastuslaissa (379/2011), valtioneuvoston asetuksessa pelastustoimesta (407/2011), valmiuslaissa (1552/2011) sekä toimialakohtaisessa lainsäädännössä, kuten esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa (30.12.2014/1301), terveydenhuoltolaissa (1326/2010) ja kuntalaissa (410/2015).

Valmiuslain 121 §:n nojalla toimeenpantavalla väestön siirtämisellä tarkoitetaan valtioneuvoston päätöksen perusteella toimeenpantavaa ja viranomaisten johdolla tapahtuvaa väestön tai sen osan siirtymistä ja siirtämistä pois vaaran uhkaamalta alueelta ja sijoittumista turvalliselle alueelle sekä väestön elinedellytysten turvaamista evakuointitilanteessa.

Ihmisten vapaaehtoista tai suosituksen perusteella tapahtuvaa siirtymistä ei lueta evakuointikäsitteen piiriin. Sen sijaan viranomaisten määräyksestä tapahtuva omatoiminen siirtyminen kuuluu evakuointiin.

1.1 Käsitteet

Suojaväistö

Suojaväistöllä tarkoitetaan ihmisten ja omaisuuden kiireellistä evakuointia, joka tapahtuu pelastusviranomaisen määräyksestä tulipalon tai muun onnettomuuden tai niiden välittömän uhan vuoksi (pelastuslaki 2 a § 3 kohta).

Väestön siirtäminen

Valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tietyn alueen väestön tai osan väestöstä on siirryttävä muualle, jos se väestön turvallisuuden kannalta on välttämätöntä. Valtioneuvosto päättää, mitä alueita ja mitä osaa alueen väestöstä siirtyminen koskee. Sisäministeriö huolehtii siirtymisen yleisjohdosta. (valmiuslaki 121 §).

Väestön siirtäminen jaetaan kahdenlaisiin evakuointeihin: valmiusevakuointiin ja alueelliseen väestönsiirtoon.

Valmiusevakuointi (kohde-evakuointi)

Valmiusevakuoinneilla tarkoitetaan ennen hyökkäystä, rajoitetuilta alueilta tehtävää väestön siirtämistä. Tarkoituksena on suojata väestöä siirtämällä se todennäköisesti uhan kohteena olevan infrastruktuurin tai alueiden välittömästä läheisyydestä. Alueet voivat olla esimerkiksi uhka-arvion perusteella mahdollisia ensi-iskun kohteita tai alue voidaan tarvita Puolustusvoimien käyttöön.

Alueellinen väestönsiirto

Alueellisen väestönsiirron tarkoituksena on suojata väestöä siirtämällä väestö laajoilta tai laajahkoilta alueilta kokonaan tai vain tietyt väestönosat.

Väestön siirtyminen sotilasviranomaisen määräyksestä

Maan ollessa tasavallan presidentin asetuksella puolustustilassa sotilasviranomainen voi määrätä väestön siirtymään muualle sellaiselta alueelta, johon kohdistuvan hyökkäyksen tai muun vastaavan toiminnan taikka niiden välittömän uhan takia on välttämätöntä kiireellisesti ryhtyä erityisiin sotilaallisiin puolustustoimenpiteisiin (puolustuslaki 23 §).

Omaehtoinen siirtyminen

Omaehtoisessa siirtymisessä ihmiset siirtyvät itsenäisesti, ilman viranomaisen erillistä määräystä, pois mahdollisesti uhkien kohteena olevilta tai mahdollisilta vaara-alueilta omilla kulkuvälineillään. Ilman viranomaisten määräystä tapahtuvaa ihmisten vapaaehtoista siirtymistä ei lueta evakuoinnin piiriin.

Omatoiminen siirtyminen

Viranomaisten määräyksestä tai kehotuksesta tehtävä evakuointi, jossa ihmiset siirtyvät itsenäisesti omilla kulkuvälineillään evakuoitavalta alueelta turvallisemmalle alueelle. (TSK 50, 2017)

Kokoontumiskeskus

Paikka, johon kuljetusta tarvitseva väestö kokoontuu evakuointia varten ja josta evakuointikuljetukset alkavat. Kokoontumiskeskukset ovat yleensä julkisia tiloja. Viranomaiset siirtävät kokoontumiskeskukseen kerääntyneet ihmiset turvalliseen paikkaan. (TSK 39, 2009)

Järjestelykeskus

Vastaanottavalla alueella sijaitseva ensivaiheen vastaanottoaika, joka on lähtökohdaisesti hyvinvointialuekohtainen. Keskuksesta siirrytään esimerkiksi evakuointikeskuksiin tai tilapäismajoituksiin.

Evakuointikeskus

Evakuointikeskus on väliaikainen turvallinen paikka, jossa ihmisiä voidaan majoittaa ja huoltaa ennen siirtymistä tilapäiseen tai pysyvämpään majoitukseen.

Väestönsuojelu

Väestönsuojelulla tarkoitetaan valmiuslain 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettujen poikkeusolojen aikana tapahtuvaa humanitaaristen tehtävien suorittamista, joiden tarkoituksena on siviiliväestön suojeleminen vihollisuuksien ja onnettomuuksien vaaroja vastaan ja siviiliväestön auttaminen selviytymään niiden välittömiltä vaikutuksilta sekä välittömien edellytysten luominen eloonjäämiselle. (pelastuslaki 2 a §)

2 Evakuointisuunnittelun yleiset perusteet

Evakuointien suunnittelu- ja varautumisvelvoitteista säädetään pelastuslaissa (379/2011), valtioneuvoston asetuksessa pelastustoimesta (407/2011), valmiuslaissa (1552/2011) sekä toimialakohtaisissa säädöksissä. Valmiuslain 12 §:ssä säädetty varautumisvelvollisuus velvoittaa valtioneuvostoa, valtion hallintoviranomaisia, valtion itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia, muita valtion viranomaisia ja valtion liikelaitoksia sekä hyvinvointialueita ja hyvinvointiyhtymiä sekä kuntia, kuntayhtymiä ja muiden kuntien yhteenliittymiä varmistamaan tehtäviensä mahdollisimman hyvän hoitaisen myös poikkeusoloissa. Esimerkkejä varautumistoiminnasta ovat valmiussuunnitelmat, poikkeusoloja varten tehdyt tekniset ja rakenteelliset etukäteisvalmistelut, koulutus ja harjoitukset sekä tilojen ja kriittisten resurssien varaukset. Myös poikkeusolojen viestinnän ja tietojen käsittelyn suunnittelu on osa varautumista. Varautumiseen kuuluu keskeisesti myös varautumista koskevien ohjeiden antaminen. (HE 3/2008, s. 37).

Poikkeusoloissa lähtökohtana on toimiminen viranomaisten normaaliorganisaatiolla. Poikkeusoloissa viranomaisten tehtävät saattavat kuitenkin muuttua tai lisääntyä. Tehtäviä saatetaan myös joutua suorittamaan nopeammin, jolloin olosuhteiden niin vaatiessa tehtävät voidaan asettaa kiireellisyys, tärkeys tai ensisijaisuusjärjestykseen. Tällaisista muutoksista selviytyminen edellyttää, että poikkeusoloihin on varauduttu jo normaalioloissa (ks. HE 3/2008, s. 37).

2.1 Uhkien arviointi

Evakuointien suunnitteluperusteena ovat alueen uhkien kartoitus, kansallisessa ja alueellisissa riskiarvioissa esitetyt uhkamallit ja niihin liittyvät mahdolliset häiriötilanteet sekä puolustussuunnittelun perustana olevat uhka-arviot.

Väestöä varaudutaan evakuoimaan

- Sotilaallisen uhkan tilanteissa ja sotilaallisen voiman käytön yhteydessä sellaisilta alueilta, joille ryhmittyy omia joukkoja tai joille todennäköisesti kohdistuu vihollisen asevaikutusta tai joukkojen toimintaa tai laajemmilta alueilta, joilla laajamittaisen hyökkäyksen tai sen uhan vuoksi ei väestöä kyetä muutoin suojaamaan.

- Sotilaallisen uhan aikana väestö tai sen osa voidaan evakuoida sellaisista kohteista lähiympäristöineen, jotka voivat joutua nopeasti aloitetun sotilaallisen iskun kohteeksi.

Pelastusviranomaiset arvioivat pelastuslain 64 §:ssä säädetyn mukaisesti osana riskianalyysinsä väestönsuojelutehtävien edellyttämät sodan ajan uhat ja niiden vaikutukset. Pelastuslain 65.5 § 1 kohdan mukaan Puolustusvoimat antaa pelastusviranomaisille perusteet sotilaallisesta toiminnasta aiheutuvien uhkien ja niiden vaikutusten arvioinnille valtakunnallisella ja alueellisella tasolla. Lisäksi perusteita tarvitaan muilta asian-tuntijatahoilta kuten ympäristö-, säteily-, sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisilta.

Varautuminen Suomeen kohdistuvan laajamittaisen hyökkäyksen varalta edellyttää, että kaikilla hyvinvointialueilla on valmiudet alueensa väestön evakuointiin. Hyvinvointialueilla yhdessä kuntien kanssa on oltava valmius myös evakuoitujen vastaanottamiseen. Akuutin vastaanottamisen järjestelyt pitävät sisällään väestön majoittamisen ja väestön tarvitsemat välttämättömät ja kiireelliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Valmiusevakuoitien osalta ihmiset on lähtökohtaisesti varauduttava siirtämään kunnan tai hyvinvointialueen sisällä. Suomeen kohdistuvassa laajamittaisen hyökkäyksen tilanteissa yleisenä periaatteena pidetään, että Länsi- ja Sisä-Suomi ovat vastaanottavia ja muut väestöään siirtäviä alueita.

Alueilla tai kohteissa, joissa on merkittäviä suuronnettomuusriskejä tai sotilaallisia erityisuhkia, on varauduttava kyseessä olevien alueiden tai kohteiden osalta erillisiin yksityiskohtaisiin evakuointisuunnitelmiin. Evakuointien toteuttamisvalmius tulee olla pelastusviranomaisen toimesta laaditun sotilaallisen voimankäyttötilanteita koskevan riskianalyysin tunnistamien riskien ja uhkien mukainen. Evakuoitua väestöä ei tule sijoittaa riski- ja uhkakohteisiin tai niiden läheisyyteen mahdollisen onnettomuuden tai sotilaallisen uhan vaikutusalueelle.

Evakuoinnit toteutetaan tilanteen edellyttämässä laajuudessa joko ennen uhkaavaa vaaraa tai tapahtuman jälkeen.

2.2 Alueen perustiedot ja väestötiedot

Evakuointisuunnittelussa tulee huomioida alueellinen ja paikallinen toimintaympäristö ja sille tyypilliset erityispiirteet. Toimintaympäristön vaikutus on otettava huomioon tarvittavia resursseja mitoitettaessa. Toimintaympäristön analysoinnissa huomioidaan alueen maantieteellinen rakenne ja sijainti, väestöpohja, väylät sekä alueen erityiskohdeet. Analyysiin tuloksina voidaan arvioida esimerkiksi tarvittavaa evakuointiresurssia

eri väestöryhmien osalta sekä evakuoinnissa käytettäviä väyliä ja evakuoinneissa tarvittavia vaiheistuksia. Muun muassa väylien käyttö edellyttää evakuointien mitoittamisessa erilaisia porrastuksia ja yhteensovittamista. Toimintaympäristön analyysi tukeutuu myös edellisessä kappaleessa kerrottuun uhkien arviointiin.

2.2.1 Väylät

Liikenne- ja viestintäasioista vastaavat viranomaiset ja hallinnonalan laitokset huolehtivat liikenneväylien käytön yhteistoimintakysymyksistä ja kuljetusten järjestämisestä valmiuslain 121 §:ssä tarkoitetussa väestön siirtämisessä (PeL 65.5 § 3 kohta). Suunnittelussa on selvitettävä alueelta löytyvien liikennemuotojen ja väylien käyttömahdollisuudet evakuointien toteutuksessa. Selvityksessä on tunnistettava erilaiset liikenneväylät ja näiden kapasiteetit. Etukäteen on suunniteltava kulkuväylien käyttö eri skenaarioissa sekä tiestön, että rautateiden osalta. Tilanteen kiristyessä puolustusvoimilla voi olla tarve sulkea kulkuväyliä siviili liikenteeltä.

Puolustusvoimien ja siviilien tarpeet tiestön käytölle on selvitettävä ja yhteensovitettava etukäteen. Kaikilla suunnitteluun osallistuvilla viranomaisilla tulee olla selvillä toimintamallit, joiden mukaan tiestöä ja rautateitä käytetään tilanteen aikana. Fintraffic ohjaa liikennettä myös poikkeusoloissa.

2.2.2 Erityiskohteet

Erityiskohteiden osalta huomioidaan evakuointien toteutuksen ja suunnittelun kannalta merkitykselliset kohteet, kuten viranomaisten resurssien kohdentamisen kannalta merkitykselliset kohteet, elintärkeiden toimintojen ylläpitämisen kannalta merkitykselliset kohteet ja erityistä vaaraa aiheuttavat kohteet. Konkreettisia erityiskohteita ovat esimerkiksi hoiva- ja hoitolaitokset sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköt, jotka erityisesti vaativat resursseja evakuointien toteutukseen, kriittinen infrastruktuuri, joka voi olla aseellisen vaikuttamisen kohteena tai esimerkiksi vaarallisia kemikaaleja tai räjähteitä käsittelevä tuotantolaitos. Alueella voi olla myös muita huomioon otettavia erityiskohteita kuten huoltovarmuuden kannalta merkittävät kohteet, maatalouden suuret tuotantoeläintilat, ydinvoimalaitokset, satamat tai esimerkiksi vanhat. Erityiskohteiden siirtämisen suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa kohteen toiminnasta vastuussa oleva hallinnonala. Esimerkiksi hoitolaitosten osalta vastuu on sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla ja maatilojen osalta maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla.

2.2.3 Väestötiedot

Suunnittelussa on huomioitava alueella asuvan ja oleskelevan väestön määrän ja kohdentumisen lisäksi myös erilaisten väestöryhmien vaikutus evakuoinnin toteutukseen. Erityisesti tulee huomioida haavoittuvassa asemassa oleva väestö ja viranomaisten apua evakuoinneissa tarvitseva väestönosa. Tällaisia ryhmiä voivat olla esimerkiksi vammaiset henkilöt, hoitolaitosten ja kotihoidon asiakkaat, muita kuin virallisia kieliä äidinkielenään puhuvat, kuljetusapua tarvitsevat ja vankeusrangaistustaan suorittavat henkilöt.

Väestön siirtymisessä lähtökohtana pidetään, että väestö siirtyy pääosin omatoimisesti turvalliselle alueelle ja vastaa omasta toimeentulostaan. Rajalliset viranomaisresurssit on tarpeen kohdentaa haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin. Haavoittuvassa asemassa olevaan väestöryhmään kuuluvilla ihmisillä voi olla yksi tai useampia terveyden, toimeentulon, sosiaalsiin suhteisiin tai elinolosuhteisiin liittyviä riskejä, joiden takia he eivät pysty itsenäisesti evakuoitumaan tai siirtymään tai eivät pysty itsenäisesti huolehtimaan perustarpeistaan tilanteen aikana. Haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä voivat yksittäisessä tilanteessa tai palvelusn kannalta olla esimerkiksi lapset, ikäihmiset, pitkäaikaistyöttömät, maahanmuuttajat, vammaiset henkilöt, pitkäaikaissairaat ja mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät. . Pääsääntöisesti kyseessä olevat henkilöt tarvitsevat säännöllisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja arjessaan. Lainsäädännön näkökulmasta kaikki haavoittuvassa asemassa olevat eivät kuitenkaan välttämättä tarvitse tukea evakuoitumiseen, joten tilanteessa tulee käyttää yksilöllistä ja tapauskohtaista harkintaa.

2.3 Kapasiteettien suunnittelu

Kapasiteettien suunnittelussa arvioidaan uhka-arvion ja toimintaympäristön analyysiin perustuen väestön siirtoihin ja vastaanottamiseen tarvittavia resursseja; henkilöstöä, kalustoa, väyläkapasiteettia, materiaaleja ja tiloja.

2.3.1 Tarvittava henkilöstö

Evakuointien toteuttaminen ja siirretyn väestön vastaanottaminen edellyttää eri toimijoiden tahoilta riittävän henkilöstöresurssin varmistamista etukäteen. Jokainen hallinnonala vastaa omasta resurssien suunnittelustaan mukaan lukien tarvittavat henkilövaraukset ja kouluttaminen. Hallinnonalat voivat esittää mitoituserusteita omaa hallinnonala koskevissa tarkemmissa suunnittelu- ja toimeenpano-ohjeissaan.

Pelastuslain 65 §:n mukaisesti pelastuslaitokselle on annettava selvitykset väestönsuojeluun käytettävissä olevista voimavaroista. Tämä pitää sisällään myös väestönsiirtojen toteutukseen ja väestön vastaanottamiseen liittyvät resurssit.

Henkilöstöressurssien osalta on otettava huomioon mahdollinen omaehtoinen siirtyminen jo ennen valmiuslain toimivaltuuksilla määrättyä väestön siirtymistä. Myös itsenäisesti siirtyvä väestö voi tarvita kiireellisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Sosiaali- ja terveydenhuollon resurssien suunnittelussa tulee huomioida tilanteen aiheuttama samanaikaisesti kasvava muu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarve. Riittävä resurssointi hyvinvointialueella edellyttää sopimista muun muassa kuntien ja järjestöjen kanssa. Myös yksityinen palvelutuotanto tulee huomioida. Suunnittelussa tulee tunnistaa huomattavia henkilöstöresursseja vaativat kohteet, kuten vanhusten hoivan yksiköt, ja kotihoidon asiakkaat.

Huomioitavia ja ennakolta suunniteltavia kokonaisuuksia henkilöstömitoitusten ja -varusten osalta ovat esimerkiksi:

- Väestön siirtymisen toimeenpanon johtaminen, koordinointi ja viestintä
- Väestön siirtymisessä apua tarvitsevien siirtäminen
- Kokoontumiskeskusten, evakuoitakeskusten ja järjestelykeskusten henkilöstö, mukaan lukien liikenteenohjaus ja turvallisuuden ylläpitäminen
- Evakuoinnissa käytettyjen tilojen ylläpito ja tekninen huolto (ns. talonmies)
- Haavoittuvassa asemassa olevan väestön erityinen tuki (huomioiden esim. tarvittava ruokahuolto)
- Terveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen tarve
- Mahdollinen evakuoinnissa tarvittava yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen
- Kuljetukset; kuljetusten järjestäminen, kuljetuskapasiteetti, liikennesuunnitelma, kuljettajat ym. muu logistiikkaan tarvittava henkilöstö

2.3.2 Kalusto

Evakuoinneissa tarvittavan kalustokapasiteetin osalta suunnitteluvastuu on pelastusviranomaisilla. Pelastustoimen viranomaiset vastaavat tarpeen määrittelyssä, pohjaten uhka-arvioihin ja toimintaympäristön analyysiin.

Kaluston varaaminen ja käyttö ovat liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan vastuulla. Valtakunnallinen suunnitteluvastuu on Väylävirastolla, josta alueellinen suunnitteluvastuu tiekuljetusten osalta on ELY-keskuksilla. Evakuoinneissa käytettävän kaluston käyttö tulee suunnitella alueellisesti pelastuslaitoksen ja ELY-keskuksen yhteistyönä. Suunnittelussa on huomioitava toimivaltuudet sekä mahdollisesti tarvittavien valmiuslain lisätoimivaltuuksien vaikutus eri toimijoiden osalta sekä alueella käytävissä oleva kuljetuskapasiteetti. Kuljetuskapasiteetin määrä voi vaikuttaa evakuointien vaiheistukseen ja evakuointien kestoon. Kuljetuskapasiteettia on voitava kohdentaa sinne, missä tarve on akuutein.

Kalustoon liittyvässä suunnittelussa tulee huomioida myös erilaisten erityisajoneuvojen, kuten ensihoitoyksiköiden tai paritaksien tarve. Sosiaali- ja terveydenhuollon erityisajoneuvojen tarpeiden osalta suunnittelu tehdään yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon ja näihin sidoksissa olevien toimijoiden, kuten yksityisten palveluntuottajien, kanssa.

Rautatiekuljetusten osalta suunnitteluvastuu on Väylävirastolla. Rautatiekuljetukset tulee suunnitella ja yhteensovittaa tiekuljetusten kanssa. On myös huomioitava kuljetukset esimerkiksi kokoontumispaikoille ja rautatieasemille. Lisäksi rautatieyrityksien kalustoa varataan tarvetta vastaavasti.

2.3.3 Materiaalit

Väestönsiirrot edellyttävät materiaalista varautumista. Viranomaisten on varauduttava vastuullaan olevien tehtävien osalta, myös tarvittavien materiaalien suhteen. Materiaalit tarkoittavat esimerkiksi siirtyvän väestön majoittamiseen, huoltoon ja rekisteröimiseen tarvittavia materiaaleja. Kaiken tarvittavan materiaalin hankkiminen etukäteen ja varastointi ei ole usein järkevää. Materiaalien osalta on kuitenkin suunniteltava etukäteen, mistä niitä saadaan tarvittaessa riittävän nopeasti ja millaisia sopimuksia varautuminen edellyttää.

2.3.4 Tilat

Mahdollisessa evakuointiprosessissa tarvittavat tilat, kuten kokoontumiskeskukset, evakuointikeskukset, järjestelykeskukset ja tilapäismajoitustilat on kartoitettava etukäteen. Kiinteistöt ovat usein kuntien omistuksessa, joten suunnittelua on tehtävä kiinteässä yhteistyössä erityisesti hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon ja kuntien välillä. Tilojen evakuointikäytön suunnittelu edellyttää myös yhteensovittamista Puolustusvoimien kanssa. Puolustusvoimien osalta tästä tilojen yhteensovittamisesta vastaavat joukko-osastot ja paikalliset aluetoimistot.

Väestönsiirtojen johtaminen ja koordinointi sekä tähän liittyvä tilannekuvan ylläpitäminen ja jakelu edellyttävät soveltuvia johtamistiloja. Tilat ja siellä tarvittavat järjestelmät on suunniteltava valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Tarkempia vaatimuksia johtamistiloille annetaan toimialakohtaisessa lainsäädännössä ja ohjeissa.

3 Evakuointien suunnitteluvastuut

3.1 Yleistä

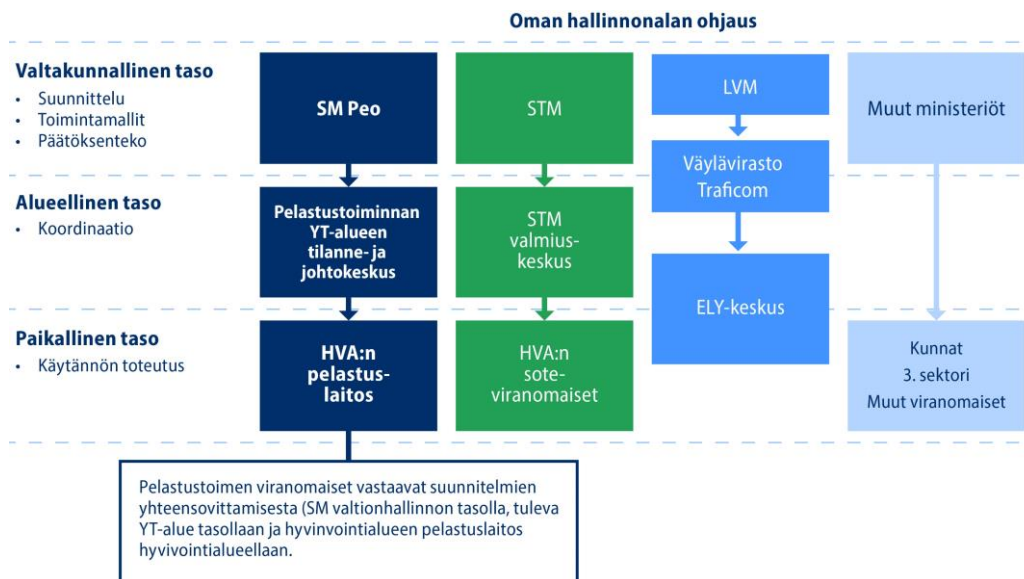
Evakuointisuunnittelun lähtökohtana on kunkin ministeriön vastuu oman hallinnonalansa varautumisesta ja siten myös evakuointisuunnittelusta hallinnonalansa osalta. Poikkeusoloihin varautumista (ml. evakuoinnit) johtaa, valvoo ja yhteensovittaa valtioneuvosto. Väestönsiirtojen suunnittelun yhteensovittamisesta vastaavat pelastustoimen viranomaiset (PeL 65 §).

Evakuointisuunnitteluun kuuluu väestön siirtämisen ja siirtymisen suunnittelu sekä omatoimisesti siirtyneen ja siirretyn väestön elinedellytysten turvaaminen. Elinedellytykset on turvattava myös niiden osalta, jotka mahdollisesti veloitetaan työskentelemään evakuoituilla alueilla. Väestön elinedellytysten turvaamiseksi on huolehdittava elintärkeiden toimintojen, kuten sosiaali- ja terveyspalveluiden, energihuollon, viestiyhteyksien, elintarvike- ja vesihuollon ja väestön taloudellisen toimeentulon esim. etuuksien jatkuvuudesta. Yhteiskunnan toimivuuden kannalta on tärkeää suunnitella myös teollisuuden, kaupan, maataloustuotannon, hallinnon ja niitä tukevien toimintojen evakuoiminen ja tarvittaessa niiden toiminnan turvaaminen evakuoituilla alueilla.

3.2 Suunnitteluvastuut hallinnonaloittain

Vastuu evakuointisuunnittelusta jakautuu useille eri hallinnonaloille. Poikkihallinnollisuuden lisäksi vastuut jakautuvat eri hallinnontasojille valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti.

Suunnittelun johtamista on kuvattu kuvassa 1.

Kuva 1. Evakuointien suunnittelua ohjataan eri hallinnonaloilla.

3.2.1 Sisäministeriön hallinnonala

Yhteistoiminnasta väestönsuojeluun varautumisessa on säädetty Pelastuslain 65 §:ssä. Pelastustoimen viranomaiset huolehtivat niiden vastuulla olevien väestönsuojelutehtävien edellyttämän toiminnan ja suunnitelmien yhteensovittamisesta. Edellä mainitussa tarkoituksessa:

Sisäministeriö vastaa väestön evakuointien valtakunnallisesta suunnittelusta ja antaa evakuointisuunnittelua koskevat perusteet aluehallintovirastoille ja pelastuslaitoksille sekä yhteensovittaa muiden viranomaisten väestön evakuointeihin liittyvää suunnittelua valtakunnallisella tasolla.

Aluehallintovirastot valvovat ja sovittavat yhteen pelastuslaitosten ja kuntien evakuointisuunnittelua sekä huolehtivat osaltaan, että pelastustoimen alueilla ja kunnissa on tarvittavat perusteet evakuointien suunnittelulle yli kunta- ja maakuntarajojen.

Hyvinvointialueen pelastustoimi (pelastuslaitos) huolehtii väestönsiirtojen osalta toiminnan ja suunnitelmien yhteensovittamisesta alueellaan yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden, alueen kuntien ja muiden tarvittavien osapuolten kanssa. Suunnitelmien laatiminen koskee sekä väestön siirtymistä että väestön vastaanottoa.

Ahvenanmaan valtionvirasto huolehtii yleisesti Ahvenanmaan maakuntaa koskevien väestönsuojeluvalmistelujen ja -järjestelyjen yhteensovittamisesta.

Poliisilain (872/2011) 1 §:n mukaisesti poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen. Poliisi huolehtii siten liikenteen ohjauksesta ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä myös evakuointitilanteessa.

Rajavartiolaitos osallistuu evakuoinnin suunnitteluun ja toimeenpanoon raja- ja merialueella antamalla mahdollisuuksiensa mukaan kalustoa, henkilöstöä ja erityisasiantuntijapalveluja poliisin ja pelastusviranomaisten käyttöön. Rajavartiolaitoksen johtoon suunniteltujen rajajoukkojen tehtävät sotilaallisissa kriisi- ja uhkamalleissa toimeenpantavissa evakuoinneissa suunnitellaan puolustus suunnittelussa.

3.2.2 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin johtaa, valvoo ja yhteen sovittaa sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Käytännössä suunnitelluvastuu on hyvinvointialueilla. Suunnittelun osalta on huomioitava, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 51 §:n mukaisesti yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tehtävänä on sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueellaan ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti. Valtioneuvoston asetuksessa hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin on tarkemmin säädetty siitä, mitä valmiussuunnitelmien tulee ainakin sisältää.

Väestön siirtoja edellyttävissä tilanteissa sosiaali- ja terveydenhuollon vastaa ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä olevien asiakkaiden ja potilaiden siirtojen suunnittelusta. Hyvinvointialueen on tässä kokonaisuudessa huomioitava myös yksityiset palveluntuottajat. Yksiköiden siirtäminen edellyttää lisäksi kansallisesta koordinaatiosta sopimista ja yhteistyötä yhteistyöalueiden välillä. Toiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon tulee suunnitelmissa huomioida erityistä tukea tarvitsevat henkilöt eli haavoittuvassa asemassa olevat. Myös muulle siirtyvälle väestölle syntyy tilanteissa tarvetta kiireellisille sosiaali- ja terveydenhuollon palveluille. Hyvinvointialueiden tuleekin huomioida valmiussuunnittelussa väestön siirtämisen ja vastaanottamisen edellyttämät järjestelyt.

Sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden siirtojen suunnittelun osalta tulee huomioida, että valmiuslain 86 §:n mukaan väestön sosiaali- ja terveydenhuollon turvaamiseksi 3

§:n 1, 2 ja 4–6 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa sosiaali- ja terveysministeriö sekä toimialueellaan aluehallintovirasto voi päätöksellään velvoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikön laajentamaan tai muuttamaan toimintaansa, siirtämään toimintansa kokonaan tai osaksi oman toimialueensa tai sijaintipaikkansa ulkopuolelle taikka järjestämään toimintaa myös toimialueensa ulkopuolella, sijoittamaan hoidon tai huollon tarpeessa olevia henkilöitä toimintayksikkönsä siitä riippumatta, mitä asiasta on säädetty, määrätty tai sovittu ja luovuttamaan toimintayksikön tai osan siitä hyvinvointialueen tai valtion viranomaisten käyttöön.

Evakuointeihin voi liittyä tarvetta järjestää myös evakuoitavien hoidon ja palvelutarpeiden arviointia. Jokaisella on kuitenkin velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan. Viimesijassa kokonaisuuteen sisältyy myös evakuoituneen väestön tilapäisen asumisen edellyttämät järjestelyt sekä sosiaalihuoltolain 12§:n mukaisesti välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaaminen. Tämä voi tarkoittaa käytännössä esim. tarvittavan ruokahuollon tai lääkkeiden järjestämistä.

3.2.3 Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Liikenne ja viestintäministeriö

Liikenne- ja viestintäasioista vastaavat viranomaiset ja hallinnonalan laitokset huolehtivat liikenneväylien käytön yhteistoimintakysymyksistä ja kuljetusten järjestämisestä valmiuslain 121 §:ssä tarkoitetussa väestön siirtämisessä (Pelastuslaki 65 §). Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala vastaa siten laajojen evakuointitilanteiden vaatimien kuljetusten suunnittelusta ja järjestämisestä sekä valmiuslain 10 luvun mukaisesti polttonesteen säännöstelystä.

Poikkeusoloissa valmiuslain 84 § valtuuksin liikenne- ja viestintäministeriö voi määrätä luvanvaraista liikennettä harjoittavan liikenteenharjoittajan, rautatieyrityksen, ilmailutoimintaan oikeuttavan luvan tai hyväksynnän haltijan ja suomalaisen varustamon hoitamaan poikkeusolojen takia välttämättömiä henkilöiden ja omaisuuden evakuointikuljetuksia. Tarve kuljetuskapasiteetista tulee tilannetta johtavalta pelastusviranomaiselta.

Valmiuslain 74 § valtuuksin valtakunnallisia tiekuljetuksia johtaa ja valvoo poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriö ja alueellisesti liikennetehtäviä hoitava elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus toimialueellaan. Johtaminen ja valvominen edellyttää, että niin liikenne- ja viestintäministeriöllä tai alueellisella ELY-keskuksella on tiedossa evakuointisuunnitelman sisältö niin ajallisesti kuin väylien käyttösuunnitelman osalta, tästä vastaa evakuointisuunnitelmasta vastaava.

Liikenne- ja viestintävirasto

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom vastaa tieliikenteen henkilö- ja tavaraliikenteen luvituksesta sekä ylläpitää liikenneasioiden rekisteriä, jossa on tiedot edellä mainituista luvanhaltioista sekä niin yksityiseen kuin luvanvaraiseen liikenteeseen käytetyistä ajoneuvoista.

Traficom tukee tieliikenneviranomaisia valmiuslain 74 §:n ja 75 §:n mukaisten tehtävien hoitamisessa.

Liikenteen palvelulain 18 §:n mukaisesti henkilö- ja tavaraliikenteenluvan haltijalla on varautumisvelvollisuus. Luvanhaltijan on arvioitava toimintansa jatkuvuutta vaarantavat riskit ja osallistuttava toimintansa edellyttämällä tavalla valmiussuunnitteluun. Luvanhaltijan on laadittava valmiussuunnitelma, jonka laadinnassa on otettava huomioon yrityksen harjoittaman henkilö- tai tavaraliikenteen erityispiirteet. Liikenne- ja viestintävirasto on antanut tarkemman määräyksen edellä kuvatun valmiussuunnitelman sisällöstä ja laadinnasta.

Väylävirasto

Väylävirasto vastaa valtion tieverkon, rautateiden ja vesiväylien kehittämisestä sekä kunnossapidosta, liikenteen palvelutason ylläpidosta sekä liikenteenohjauksen järjestämisestä. Väylävirasto vastaa lisäksi ELY-keskusten toiminnallisesta ohjauksesta toimialallaan ja tienpidon yhteensovittamisesta ELY-keskuksissa. Evakuointisuunnittelun kannalta merkitykselliset Väyläviraston tehtävät liittyvät näihin viraston perustehtäviin. Evakuointisuunnittelun kannalta olennainen voi olla myös valmiuslain 83.3 §, jonka perusteella Väylävirasto voi muuttaa rautatielainsäädännön nojalla tehtyä päätöstä ratakapasiteetin myöntämisestä, jos rautatiekuljetusten uudelleen järjestäminen sitä välttämättä vaatii. Normaalioloissa raideliikennelain 180 § Liikenne ja viestintävirasto (Traficom) voi muuttaa, rajoittaa tai poistaa ratakapasiteettia, Traficom antaa tällöin valtuutuksen Väylävirastolle rautatiekuljetusten suunnittelua ohjaavana viranomaisena.

Valmiuslain 12 §:n ohella liikennejärjestelmästä ja maanteistä annetun lain (503/2005) 100 §:n varautumisvelvoite koskee ELY-keskuksia sekä Väylävirastoa tienpitäjänä. Raideliikennelain (1302/2018) 171 §:n mukainen varautumisvelvollisuus kohdistuu Väylävirastoon valtion rataverkon haltijana sekä Fintraffic Raide Oy:hyn liikenteenohjauspalveluita tarjoavana yhtiönä. Alusliikennepalvelulain (623/2005) 19 a § edellyttää varautumista Fintrafficin meriliikenteenohjaukselta VTS-palveluntarjoajana.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) vastaavat alueensa tienpidon tehtävien hoitamisesta Väyläviraston ohjauksen mukaisesti. Evakuointisuunnittelun osalta ELY-keskukset vastaavat toimialueillaan siitä, että maantieverkon käytettävyys evakuointikuljetuksiin on etukäteen suunniteltu. Tarvittaessa tienpidollisin toimin tuetaan muiden viranomaisten tarpeita. Laajoihin evakuointikuljetuksiin tarvittavan henkilökuljetuskaluston alueellinen suunnitteluvastuu kuuluu ELY-keskuksille maantiekuljetusten osalta.

3.2.4 Hyvinvointialueet

Hyvinvointialueen suunnitteluvastuita on osittain tuotu esiin hyvinvointialueen pelastustoimen osalta luvussa 3.2.1 (Sisäministeriön hallinnonala) ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen osalta luvussa 3.2.2 (Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala).

Hyvinvointialueen pelastustoimi vastaa evakuointisuunnittelun ja väestön vastaanottoa koskevien suunnitelmien alueellisesta yhteensovittamisesta yhteistoiminnassa muiden viranomaisten kanssa. Hyvinvointialueen sosiaali- ja terveysviranomaiset vastaavat siirretyn väestön tarvitsemien kiireellisten sosiaali- ja terveyspalvelujen suunnittelusta ja siirtymisten osalta sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä olevien henkilöiden siirtämisen suunnittelusta yhteistoiminnassa pelastusviranomaisten kanssa. Hyvinvointialue yhteensovittaa toimintaa pelastustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen vastuiden osalta ja sopii tarkemmin sisäiset suunnitteluvastuut.

Hyvinvointialueen valmiussuunnittelussa tulee varautua valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönotosta ja toimialakohtaisesta lainsäädännöstä mahdollisesti seuraaviin uusiin tai lisääntyviin velvoitteisiin. Suunnittelussa on otettava huomioon myös toisten hyvinvointialueiden, kuntien ja muiden toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö väestön vastaanottamistilanteissa.

Hyvinvointialueen hallinnon ja päätöksenteon toimintaedellytykset on pyrittävä varmistamaan myös poikkeusolojen aikana. Hallintosääntöön on otettava tarpeelliset määräykset hallinnon ja toiminnan järjestämisestä, päätöksenteko- ja hallintomenettelystä sekä aluevaltuuston toiminnasta poikkeusoloja varten. Määräyksissä tulisi pyrkiä mahdollisuuksien mukaan varmistamaan hyvinvointialueen välttämättömän päätöksenteon jatkuvuus myös hyvinvointialueen evakuoinnin aikana. Hyvinvointialueen on myös muutoin suunniteltava oman hallinnon ja talouden toiminta alueen evakuointitilanteissa sekä vastaanotettaessa evakuoitua väestöä muilta alueilta.

3.2.5 Kunnat

Kunnat vastaavat osaltaan evakuointisuunnittelusta ja väestön vastaanottoa koskevien suunnitelmien laatimisesta yhteistoiminnassa hyvinvointialueen pelastuslaitoksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Väestön siirroissa kunnilla on merkittäviä vastuuta. Kunnat muun muassa suunnittelevat omistamiensa kiinteistöjen käyttöä kokoon- tumis- ja evakuointikeskus -tarkoituksiin, huolehtivat vastuullaan olevan kriittisen infra- struktuurin ylläpitämisen suunnittelusta ja osallistuvat viestinnän suunnitteluun. Lisäksi kunnilla on merkittävä rooli myös kuntaan siirretyn väestön huoltamisessa ja sijoitta- misessa. Valmiuslain 122 §:n mukaisesti kunta voi päätöksellään velvoittaa yksityisen henkilön, yrityksen, yhteisön tai laitoksen luovuttamaan siirretyn väestön majoituksen, muonituksen ja muun huollon kannalta välttämätöntä omaisuutta sekä huonetiloja siir- retyn väestön tilapäistä majoittamista varten. Lisäksi kunnalla on vastuu elinmahdolli- suuksien turvaamisessa ja esimerkiksi perusopetuksen järjestämisessä.

Valmiuslain nojalla kunnille voi tulla asuntokannan säännöstelyyn liittyviä tehtäviä. Vä- estöä vastaanottavien kuntien tulee varautua myös palvelujen mahdollisiin laajenta- mistarpeisiin sekä palvelutarpeen kasvuun kuntaan evakuoitun ja sinne muutoin oma- ehtoisesti siirtyvän väestön myötä. Suunnittelussa on otettava huomioon hyvinvointi- alueiden kanssa tehtävä yhteistyö.

Kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyössä on huomioitava myös lain hyvinvointialu- eista (611/2021) 8 §:n ja 14 §:n mukaiset menettelyt.

Kunnan hallinnon ja päätöksenteon toimintaedellytykset on pyrittävä varmistamaan myös poikkeusolojen aikana. Hallintosääntöön on otettava tarpeelliset määräykset hallinnon ja toiminnan järjestämisestä, päätöksenteko- ja hallintomenettelystä sekä valtuuston toiminnasta poikkeusoloja varten. Määräyksissä tulisi pyrkiä mahdollisuu- sien mukaan varmistamaan kunnan välttämättömän päätöksenteon jatkuvuus myös kunnan evakuoinnin aikana. Kunnan on myös muutoin suunniteltava oman hallinnon ja talouden toiminta kunnan evakuointitilanteissa sekä vastaanotettaessa evakuoitua väestöä muista kunnista.

3.2.6 Muut viranomaiset ja hallinnonalat

Digi- ja väestötietovirasto luovuttaa pelastusviranomaisille evakuointien suunnitte- luun ja toteuttamiseen tarvittavia tietoja väestöstä, rakennuksista, huonetiloista ja nii- den omistajista ja haltijoista sekä varautuu ylläpitämään sijoitetun väestön henkilö- ja osoitetietoja.

Puolustusministeriön hallinnonala osallistuu evakuoinnin suunnitteluun ja toteuttamiseen antamalla perusteita sotilaallisesta toiminnasta aiheutuvien riskien ja uhkien arvioinnille ja evakuointitarpeille sekä varautuu tukemaan evakuointien toteuttamista.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala vastaa elintarvikehuollon alkutuotantoa ja elintarviketuotannon tarkastusta ja valvontaa koskevasta evakuointisuunnittelusta.

Työvoima- ja elinkeinoministeriön hallinnonala vastaa muiden kuin edellä mainittujen ministeriöiden hallinnonalaan kuuluvien elinkeinotoimintojen varautumisesta evakuointitilanteisiin sekä osallistuu työvoiman käytön suunnitteluun.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala vastaa opetustoimen järjestelyistä evakuointitilanteessa sekä kansallisomaisuuden huomioon ottamisesta evakuointisuunnittelussa.

Ympäristöministeriön hallinnonala vastaa evakuoitujen sijoittamiseen liittyvästä asutusta ja rakennuskantaa koskevista järjestelyistä.

Valtiovarainministeriön hallinnonala vastaa kuntien ja hyvinvointialueiden rahoituksen ja hallinnon toimivuudesta ja jatkuvuudesta evakuointitilanteessa.

Ulkoministeriön hallinnonala huolehtii ulkomailla työskentelevien tai oleskelevien Suomen kansalaisten evakuoinneista lähimmälle turvalliselle alueelle tai kotimaahan.

4 Evakuointien toimeenpano

4.1 Evakuoinneista päättäminen

Väestön siirtämisestä päättäminen valmiuslain toimivaltuuksilla

Jos valmiuslain 6 §:ssä säädetyn mukaisesti valtioneuvosto, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, toteaa maassa vallitsevan poikkeusolot, voidaan valtioneuvoston asetuksella ottaa käyttöön valmiuslain II osan toimivaltuussäännökset, mukaan lukien väestön siirtämistä koskeva 121 §. Valtioneuvosto päättää mitä alueita ja mitä osaa väestöstä siirtyminen koskee. Sisäministeriö huolehtii siirtymisen yleisjohdosta.

Evakuoinnit pelastuslain toimivaltuuksilla

Nopeassa tilannekehityksessä tai haastavassa poliittisessä tilanteessa on mahdollista, että poikkeusolojen toteaminen tai valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönotto tai toimivaltuuksien soveltamista koskeva päätöksenteko viivästyy. Tällöin, mikäli uhka on ilmeinen ja ihmisten evakuointi on välttämätöntä, valmiusevakuointeja voidaan toteuttaa pelastuslain toimivaltuuksilla - suojaväistönä (PelL 36 § 4 momentti). Päätöksen valtakunnallisesta valmiusevakuointien toteuttamisesta suojaväistönä tekee lähtökohtaisesti sisäministeriön pelastusviranomainen. Tarvittaessa päätöksen voi tehdä myös hyvinvointialueen pelastusviranomainen.

Väestön siirtyminen puolustustilain toimivaltuuksilla

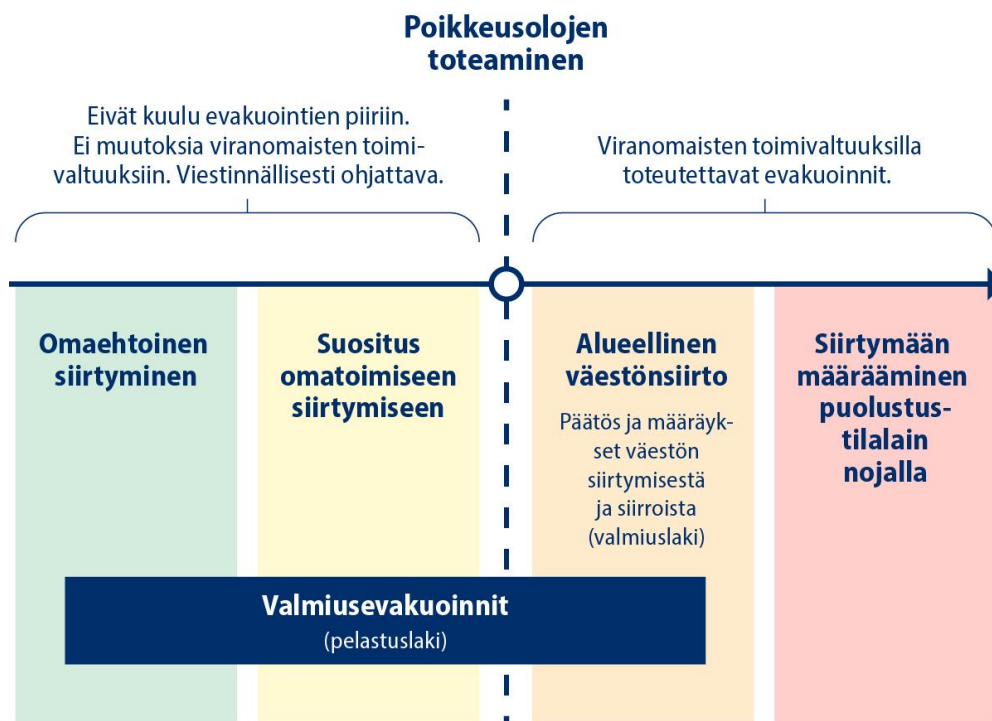
Jos puolustustilain 2 §:ssä säädetyn mukaisesti tasavallan presidentti on asetuksella saattanut puolustustilan voimaan, sotilasviranomainen voi lain 23 §:n nojalla määrätä väestön siirtymään muualle sellaiselta alueelta, johon kohdistuvan hyökkäyksen tai muun vastaavan toiminnan taikka niiden välittömän uhan takia on välttämätöntä kiireellisesti ryhtyä erityisiin sotilaallisiin puolustustoimenpiteisiin.

Valmiuslaki ja puolustustilalaki voivat tulla samanaikaisesti sovellettavaksi sodan aikana. Lähtökohtaisesti puolustustilalakia pitäisi olla tarve soveltaa evakuointeihin vasta valmiuslain väestönsiirtoja koskevan toimivaltuuden jälkeen. Toimivaltuuden käyttäminen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa puolustusjärjestelyjen vuoksi alue on tyhjennettävä siviiliväestöstä ja siten loputkin evakuoitavalle alueelle jääneet on tarve saada siirrettyä toisaalle.

4.2 Väestön siirtymisen vaiheet

Väestön siirtymistä ja siirtämistä on tarkoituksenmukaista pyrkiä vaiheistamaan viranomaisten rajallisten resurssien ja esimerkiksi väylien kapasiteetin riittämisen varmistamiseksi. Vaiheistamiseen on myös toiminnallisia tarpeita. Esimerkiksi kriittisen infrastruktuurin ylläpitämistä ja kunnan päätöksentekokykyä pyritään ylläpitämään niin pitkään kuin mahdollista.

Toimeenpanon vaiheita on havainnollistettu kuvassa 2.

Kuva 2. Väestön siirtojen eri vaiheet sekä poikkeusolojen toteaminen.

Omaehtoinen siirtyminen

On oletettavaa, että turvallisuustilanteen kiristyessä, jo ennen poikkeusolojen julistamista, ihmisiä siirtyy omaehtoisesti valtakunnan sisällä ja osin Suomen rajojen ulkopuolelle. Niin kutsuttua omaehtoista siirtymistä tapahtuu ilman viranomaiskehotusta, ohjausta tai määräystä. Omaehtoinen siirtyminen ei kuulu evakuoitien piiriin, mutta se on syytä tunnistaa, koska sillä voi olla vaikutuksia kriittisten toimintojen ylläpitämiseen tai palvelutarpeisiin. Omatoimisesti siirtyvillä voi olla tarve kiireellisille sosiaali- ja

terveydenhuollon palveluille ja kuntien sivistystoimen palveluille. Merkittävässä mittakaavassa tapahtuva omaehtoinen siirtyminen voi lisäksi vaikuttaa esimerkiksi päivittäistavarahuoltoon.

Suositus väestön omatoimiseen siirtymiseen

Siinä vaiheessa, kun on selvää, että päätöstä väestön siirtymisestä tietyiltä alueilta aletaan valmistella, voi olla tarpeen aloittaa valtion keskushallinnon toimesta suositteluun omatoimista siirtymistä. Suosituksessa yksilöitäisiin, mitä väestöryhmiä ja alueita se koskisi. Tällä toimenpiteellä saataisiin enemmän aikaa siirtymiseen ja toisaalta myös siirtämistä tarvitsevien osalta tarvittavat valmistelut voitaisiin aloittaa etupainotteisesti. On kuitenkin huomioitava, että kyseessä ei ole vielä viranomaisen määräys, eikä viranomaisilla ole käytössään lisätoimivaltuuksia. Haasteita voisi tulla myös kriittisiä tehtäviä hoitavien ihmisten saamisessa jäämään vielä alueelle.

Päätös väestön siirtymisestä valmiuslain toimivaltuuksilla

Valtioneuvosto tekee päätöksen väestön siirtymisestä. Päätöksestä ilmenee mitä alueita ja mitä osaa alueen väestöstä siirtyminen koskee. Suurin osa siirtymään määräystä väestöstä pyritään saamaan siirtymään omatoimisesti turvallisemmalle alueelle. Omatoimista siirtymistä tuetaan viranomaisviestinnällä. Viranomaiset keskittyvät evakuoinneissa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien siirtämiseen ja sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköihin. Tässä vaiheessa evakuointeja alueelle jää todennäköisesti viranomaistoimijoita ja kriittisen infrastruktuurin ylläpitäjiä.

Voi olla tarkoituksenmukaista jakaa valtioneuvoston päätöksessä evakuoitaviksi määritellyjä alueita pienemmiksi alueiksi, joilta erityisesti evakuoinneissa apua tarvitsevia siirretään vaiheistettusti turvallisemmalle alueelle. Alueellinen vaiheistaminen toteutetaan hyvinvointialueen pelastuslaitoksen johdolla, tiiviissä yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveysviranomaisten ja puolustusvoimien kanssa. Valtioneuvoston päätöksiä väestön siirtymisestä voi tulla tilanteen kehittyessä useita.

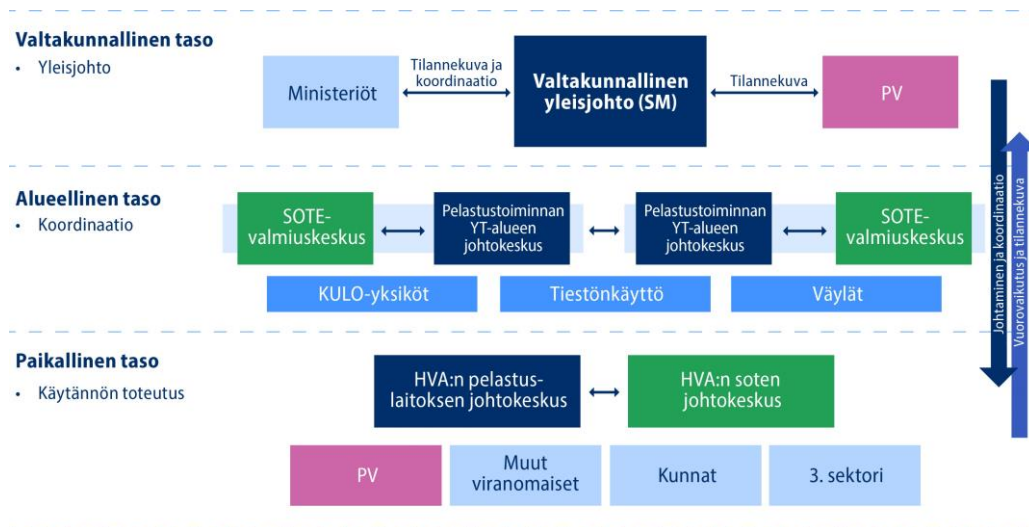
Valtioneuvoston päätös väestön siirtymisestä voi koskea kaikkia alueen siviilejä, mukaan lukien viranomaiset ja muut alueen kriittiset toimijat.

Siirtymään määrääminen puolustustilalain nojalla

Kaikkien siviilien on poistuttava alueelta viimeistään siinä vaiheessa, kun puolustustilan voimassa ollessa sotilasviranomaisen määrää väestön siirtymään muualle. Tässä vaiheessa siviiliviranomaisilla ei ole enää edellytyksiä jatkaa toimintaansa alueella.

4.3 Evakuointien toimeenpanon vastuut

Evakuointien toimeenpanon vastuut jaetaan kolmeen eri tasoon. Valtakunnallinen taso tarkoittaa valtionhallinnon tasoa. Alueellisella tasolla tarkoitetaan pelastustoiminnan yhteistyöalueita (myöh. pelastustoiminnan YT-alue) ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueita. Paikallisella tasolla tarkoitetaan hyvinvointialueen tasoa. Tasoja ja niiden vastuuta toimeenpanosta on kuvattu kuvassa 3.

Kuva 3. Väestön siirtojen johtaminen ja koordinaatio eri tasoilla.

Valtakunnallinen taso

Sisäministeriö vastaa väestön siirtämisen valtakunnallisesta yleisjohtosta. Väestön evakuointien johtamisessa noudatetaan soveltuvin osin pelastustoiminnan johtamisjärjestelmän rakenteita.

Sisäministeriö antaa valmiuslain 121 §:ssä säädetyn yleisjohtotehtävänsä perusteella toimeenpanoa koskevat tarkemmat määräykset väestön siirtymistä alueellaan johtaville hyvinvointialueen pelastusviranomaisille sekä valmiuslain 120 §:n mukaiset väestön siirtämisen toimeenpanon edellyttämät päätökset pelastustoimen viranomaisten tilapäisistä velvollisuuksista ja tehtävistä.

Sisäministeriö huolehtii valtakunnallisen yleisjohtotehtävänsä perusteella väestön siirtämistä koskevien tilannetietojen kokoamisesta ja arvioinnista sekä tilannekuvan jakamisesta valtioneuvoston tilannekeskukselle ja väestön siirtämiseen osallistuville viranomaisille.

Sosiaali- ja terveysministeriö antaa tilanteessa sosiaali- ja terveydenhuollolle tarvittavaa kansallista ohjausta. Sosiaali- ja terveysministeriö muodostaa yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskusten kanssa valtakunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvan. Sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yliopistollista sairaalaa ylläpitävien hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän keskinäisestä työnjaosta koskien valmiuskeskusten tehtäviä. Kahta tai useampaa hyvinvointialuetta taikka HUS-yhtymää ja yhtä tai useampaa hyvinvointialuetta koskevassa häiriötilanteessa sosiaali- ja terveysministeriö voi määrätä yhden kyseisistä hyvinvointialueista tai HUS-yhtymän häiriötilanteen koskiessa sitä johtamaan ja koordinoimaan tilannetta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Erityisen merkittävässä häiriötilanteissa sosiaali- ja terveysministeriö voi ottaa sosiaali- ja terveydenhuollon johto- ja koordinaatiovastuun itselleen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tukee tilanteessa sosiaali- ja terveydenhuollon tiedontuotantoa ja väestölle tiedottamista.

Alueellinen taso

Alueellisella tasolla tarkoitetaan pelastustoiminnan yhteistyöalueita (myöh. pelastustoiminnan YT-alue) ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueita. Pelastustoiminnan YT-alueen tilanne- ja johtokeskus vastaa tilannekuvan koostamisesta ja välittämisestä alueellaan sekä tarvittavasta viranomaisten toimenpitein toteutettavien väestön siirtämisen koordinaatiosta evakuoitavien ja evakuoituja vastaanottavien alueiden välillä. Lisäksi YT-alueen tilanne- ja johtokeskus voi tarvittaessa kohdistaa alueen resursseja painopistesuuntaan.

Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella ja HUS-yhtymässä tulee yhteistyöalueen tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten olla sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus. Alueellisella tasolla tulee muodostaa käsitys tarvittavasta sosiaali- ja terveydenhuollon tukitarpeista esimerkiksi henkilöstöresurssien tai materiaalien suhteen ja luoda tarvittavaan päätöksentekoon rakenteet. Sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden siirroista tulee muodostaa tilannekuvaa.

Pelastustoiminnan YT-alueen tilanne- ja johtokeskusten ja sosiaali- ja terveystoimen valmiuskeskusten välinen yhteistyö ja tiedonvaihto on oltava saumatonta. Pelastustoiminnan YT-alueen tilanne- ja johtokeskusten ja sosiaali- ja terveydenhuollon valmius-

keskusten välinen yhteistyö sekä tilannetietoisuuden muodostamiseen sisältyvä tietojen vaihtaminen on erikseen sovittava ja kuvattava erityislainsäädännön perusteella laadittavissa hallinnonalakohtaisissa suunnitelmissa. Väestön siirrossa apua tarvitsevien osalta on oltava etukäteen tiedossa, mihin henkilö siirretään.

Aluehallintovirastojen pelastustoimi ja varautuminen –vastuualueet tukevat sisäministeriötä sen valtakunnallisessa yleisjohtotehtävässä esimerkiksi tilannekuvatoiminnoin ja tarvittaessa yhteensovittaen alueen toimijoiden toimintaa. Sisäministeriö antaa tilanteen edellyttämät tarkemmat toimintaohjeet aluehallintovirastoille.

Paikallinen taso

Hyvinvointialueen pelastusviranomaiset vastaavat väestön siirtämisen yleisjohdosta alueellaan. Hyvinvointialueen pelastusviranomaiset päättävät ja vastaavat väestön järjestetyn siirtämisen edellyttämästä väestön kokoamisjärjestelyistä ja siihen liittyvistä valmisteluista. Siirtämisen johtamisen lisäksi pelastusviranomaiset vastaavat muun muassa väestönsiirtojen edellyttämän viestinnän ja tilannekuvan yhteensovittamisesta alueellaan. Yleisjohtovastuuseen kuuluu myös järjestettyjen kuljetusten ja muun tilanteeseen liittyvän viranomaisten toiminnan yhteensovittaminen omalla toimialueellaan sekä koordinaatio siirtyvää väestöä vastaanottavien alueiden viranomaisten kanssa.

Hyvinvointialueen pelastusviranomaiset vastaavat väestön siirtämisen toimeenpanon edellyttämästä tilannekuvan kokoamisesta alueellaan, sen välittämisestä muille viranomaistoimijoille sekä YT-alueen johto- ja tilannekeskukseen. Tehtävä koskee niin alueita, joista väestöä siirretään, kuin alueita, joissa väestöä vastaanotetaan.

Väestönsiirtojen johtaminen ja toiminnan yhteensovittaminen edellyttävät lähtökohtaisesti oman tilanneorganisaation muodostamista vastuuviranomaisten kesken.

Ahvenanmaan maakunnassa valtionvirasto huolehtii hyvinvointialueen pelastustoimen pelastusviranomaisille edellä määritellyistä tehtävistä yhteistoiminnassa maakunnan muiden viranomaisten kanssa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tulee muodostaa ja välittää tilannekuvaa omasta toiminnastaan sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksille.

Sosiaali- ja terveydenhuolto vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden siirtämiseen liittyvästä arvioinnista ja siihen liittyvistä valmisteluista. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon tulee toimia pelastusviranomaisten tukena arvioitaessa haavoittuvassa

asemassa olevan väestön tarvitsemaa erityistä tukea tilanteessa. Esimerkiksi alaikäisten osalta on huomioitava, ettei heitä voi viranomaisten toimesta erottaa vanhemmistaan tai virallisista huoltajistaan ilman lakiin pohjautuvaa perustetta ja virallista päätöstä. Kansallisessa lainsäädännössä lapsen ja huoltajien asemaa ja oikeuksia sääntelevät muun muassa laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, laki holhoustomesta ja lastensuojelulaki. Tässäkin tilanteessa on selvítettävä ja huomioitava lapsen oma näkemys asiaan. Mahdolliset yksin siirtyvien lasten tarvitsema huolenpito tulee huomioida.

Kunnilla on merkittäviä vastuita väestönsiirroissa käytettävien kiinteistöjen osalta, mutta myös esimerkiksi valmiuslain 122 §:n mukaiset toimivaltuudet siirretyn väestön huollon järjestämiseksi on kunnilla.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tulee yhteistyössä kuntien kanssa laatia suunnitelmat siirretyn väestön vastaanottoon liittyvien palvelujen järjestämiseksi.

4.3.1 Väestön lähettämisen järjestelyt

Väestönsiirtojen lähettämisen järjestelyt voidaan jakaa karkeasti kolmeen luokkaan. Isoimman luokan muodostaa omatoimisesti siirtyvä väestö (omatoiminen evakuointi). Toinen luokka muodostuu henkilöistä, jotka tarvitsevat viranomaisten apua kyydin osalta ja mahdollisesti pienimuotoista muuta apua, esimerkiksi liikkumisessa. Kolmannen luokan muodostavat sosiaali- ja terveydenhoidon toimintayksiköt ja erityiskohteet, joiden asiakkaat on siirrettävä suoraan toimipisteestä toiseen toimipisteeseen. Luokittelua on kuvattu kuvassa 4.

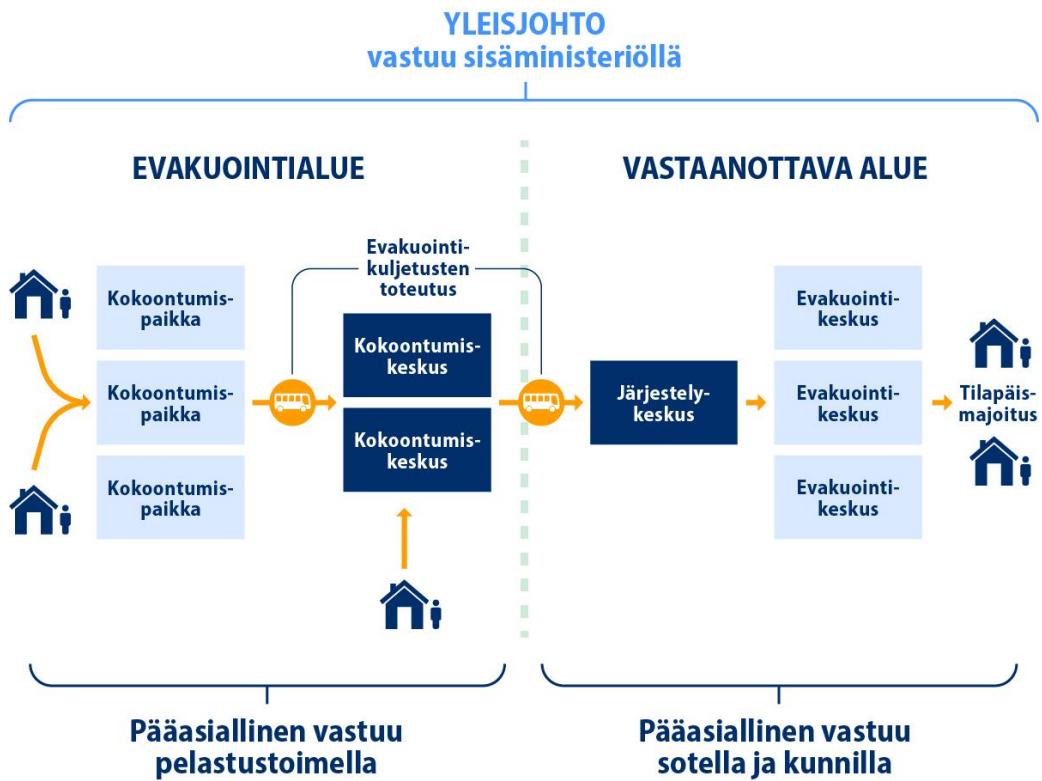
Kuva 4. Väestön siirtyminen, siirtäminen ja hoitolaitosten siirrot.

Lähtökohtana on, että suuri osa väestöstä siirtyy omatoimisesti pois evakuoitavalta alueelta. Siirtymistä tuetaan viestinnällisin keinoin. Alueellisessa suunnittelussa on arvioitava kuinka suuri osa väestöstä siirtyisi omatoimisesti pois evakuoitavalta alueelta.

Hyvinvointialueen pelastusviranomaiset vastaavat kuljetusta ja muuta apua tarvitsevien siirtämisen järjestelyistä, yhteistyössä muiden viranomaisten ja kolmannen sektorin kanssa. Siirtymisen tueksi perustetaan tarvittaessa kokoontumispaikkoja ja -keskuksia, joissa väestö kootaan järjestettyä kuljetusta varten. Kokoontumispaikkojen ja -keskusten perustaminen on hyvinvointialueen pelastusviranomaisten vastuulla.

Kuntien ja hyvinvointialueiden tulee yhteistyössä laatia suunnitelmat niiden henkilöiden tavoittamiseksi, jotka tarvitsevat kuljetuksen. Nämä henkilöt tulee ohjata perustettaviin kokoontumiskeskuksiin. Kokoontumiskeskuksissa tulee mahdollisuuksien mukaan huomioida sinne saapuvien henkilöiden yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon tulee pyrkiä tavoittamaan sellaiset sosiaali- ja terveydenhuollon

asiakkaat ja potilaat, jotka mahdollisesti tarvitsevat tilanteessa erityistä tukea. Tässä tulee tehdä yhteistyötä mm. järjestöjen kanssa. Väestön siirtämisen prosessia on kuvattu kuvassa 5.

Kuva 5. Väestön lähettämisen ja vastaanottamisen vastuut.

Erityiskysymyksenä tulee suunnitella asumispalveluissa, ympärivuorokautisessa palveluasumisessa ja laitospalveluissa – tai hoidossa olevien asiakkaiden ja potilaiden evakuointi sekä kotihoidon asiakkaiden evakuointi. Nämä edellyttävät myös tarvittavien henkilöstöressurssien ja kuljetuskapasiteetin suunnittelua. Omaisilta ja läheisiltä mahdollisesti saatava tuki tulisi huomioida. Yksityiset palveluntuottajat tulee huomioida suunnittelussa myös kuljetusjärjestelyjen osalta. Vastuu näiden kohteiden siirtämisen toteutuksesta on hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimistoilla. Tilannekuvan ylläpitämiseksi ja toiminnan koordinoimiseksi, sosiaali- ja terveystoimistojen on oltava tiiviissä yhteistyössä yleisjohtovastuussa oleva hyvinvointialueen pelastustoimiston kanssa.

4.3.2 Siirtyneen väestön vastaanottaminen

Väestön vastaanottokapasiteetin suunnitteluperusteena on 25 % hyvinvointialueen vakinaisesta asukasmäärästä. Väestön vastaanottamisen käytännön järjestelyt ovat hyvinvointialueen sosiaali- ja terveysviranomaisten vastuulla. Yleisjohtovastuu ja sen myötä vastuu kokonaisuuden koordinaatiosta ja esimerkiksi tilannekuvan ylläpitämisestä on pelastustoimen viranomaisilla. Vastaanottamisen järjestelyissä myös kunnilla ja kolmannella sektorilla on merkittävä rooli. Yksityiskohtaisista järjelyistä ja vastuista voidaan sopia hyvinvointialuekohtaisesti.

Väestöä vastaanotettaessa tulee järjestää väestön tarvitsemat välttämättömät ja kiireelliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Myös tarvittava tilapäinen asuminen tulee järjestää.

Hyvinvointialuekohtaisesti on varauduttava perustamaan järjestelykeskukset, joissa voidaan vastaanottaa ja majoittaa hetkellisesti siirtyvää väestöä. Järjestelykeskukset perustetaan tarpeen mukaan, jos siirtyvää, majoitusta tarvitsevaa väestöä ei saada suoraan siirrettyä evakuointikeskuksiin ja tilapäismajoituksiin tai näiden perustamiseen tarvitaan lisää aikaa.

Evakuointikeskusten ja tilapäismajoitusten perustamista varten tulee laatia suunnitelmat yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon, hyvinvointialueen pelastustoimen ja kuntien kanssa. Evakuointikeskuksessa evakuoituiden rekisteröidään ja siellä on oltava mahdollisuus lepoon, ruokailuun ja henkilökohtaiseen hygieniaan. Evakuointikeskuksessa tulee olla mahdollisuus psykososiaaliseen tukeen. Evakuoinnin aikana on myös pystyttävä varmistamaan evakuoitujen lääkitys ja oltava valmius ensiavun antamiseen.

Vastaanottoon liittyvät järjestelyt edellyttävät sopimista kuntien kanssa käytännön yhteistyöstä esim. käytettävissä olevista kiinteistöistä, tukipalveluista kuten ruokahuollosta, viestinnällisestä tuesta ja väestönsiirtoihin käytettävissä olevista henkilöstöresursseista. Toteutus edellyttää myös yhteistyötä järjestöjen ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Yhteistyöstä ja käytännön menettelyistä tulee sopia etukäteen ja laatia siihen liittyvät suunnitelmat ja sopimukset.

Omatoimisesti siirtyvät

Väestön tulee järjestää ensisijaisesti itse tarvitsemansa majoitus ja muut tarpeet. Viranomaisten vastuulla on antaa tähän tarvittavaa tukea ja ohjausta. Lisäksi myös omatoimisesti siirtyvät voivat tarvita kiireellisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja.

Tarvittaessa myös omatoimisesti siirtyvien tarvitsema tilapäinen asuminen tulee järjestää viranomaisten toimesta. Väestön sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvien palvelutarpeiden arviointi ja tuki on sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköt

Sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä olevien sijoittaminen edellyttää vähintään yhteistyöaluetasoisista koordinoitua. Hyvinvointialueiden tulee varautua asiakkaiden ja potilaiden vastaanottoon ja valmiuslain 86§:ssä todettuihin toiminnan laajentamiseen ja muuttamiseen sekä sijoittamaan hoidon tai huollon tarpeessa olevia henkilöitä toimintayksikkönsä. Kokonaisuudessa tulee huomioida myös yksityinen palvelutuotanto.

4.3.3 Kuljetusten järjestäminen

Johtovastuu kiireellisissä evakuointitilanteissa on sisäministeriön hallinnonalalla. Tarvittavien kuljetusten toteuttamiseksi evakuointilannetta johtava viranomainen esittää tiedot tarpeista kuljetusten järjestämisestä. Tarpeen pohjalta LVM:n hallinnonalan viranomaiset tukevat evakuointilannetta johtavaa viranomaista omien toimivaltuuksiansa mukaisesti. Tarpeet voivat koskea:

- ratakapasiteetin jakamista evakuointikuljetusten järjestämiseksi (Väylävirasto)
- liikenteenohjausta (Väylävirasto)
- tiestön käyttöä (ELY)

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset vastaavat alueensa tienpidon tehtävien hoitamisesta Väyläviraston ohjauksen mukaisesti. Evakuointikuljetusten mahdollistamiseksi ELY-keskukset huolehtivat, että maantieverkon käytettävyyden on turvattu kaikissa turvallisuustilanteissa ja kaikissa olosuhteissa. Tienpidollisiin toimiin tuetaan muiden viranomaisten tarpeita. Tukitoiminta on suunniteltu etukäteen.

Jos normaalit toimivaltuudet eri viranomaisilla eivät riitä, voidaan valmiuslain valtuuksien ohjata kuljetuskalustoa yhteiskunnan toiminnan kannalta elintärkeisiin kuljetuksiin. Valmiuslain 75 §:n mukaan tiekuljetusviranomainen voi ohjata luvanvaraisessa liikenteessä käytettävän tiekuljetuskaluston käyttöä ja rajoittaa luvanvaraista liikennettä ottaen huomioon yhteiskunnan kuljetustarpeet ja muut liikenteen rajoittamiseen vaikut-

tavat tekijät. Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö voi valmiuslain 83 §:n nojalla rajoittaa rautatieyrityksen muuta toimintaa ja velvoittaa rautatieyrityksen hoitamaan yhteiskunnan toimivuuden tai maan talouselämän kannalta välttämättömiä kuljetuksia. Väylävirasto voi lisäksi muuttaa rautatielainsäädännön nojalla tehtyä päätöstä ratakapasiteetin myöntämisestä, jos rautatiekuljetusten uudelleen järjestäminen sitä välttämättä vaatii.

Mikäli tiekuljetuskalustoa määrätään laajoihin väestön siirtoihin, valmiuslain mukainen toimivalta alueella on ELY-keskuksilla. Lähtökohtaisesti pelastusviranomaisen osoittaa kuljetustarpeet ja paikan ELY-keskuksen kuljetustenohjaus-yksikölle (KULO-yksikölle), joka voi määrätä liikenteenharjoittaja suorittamaan kyseiset kuljetukset. Käytännössä kuljetustehtävän toteuttavat henkilöliikenneyritykset normaaliolojen kaltaisilla periaatteilla.

4.3.4 Evakuointiin liittyvät rekisterit

Kotikuntalain perusteella henkilö on velvollinen tekemään muuttoilmoituksen, kun asuinpaikka muuttuu. Muuttoilmoitus on Digi- ja väestötietoviraston ja Postin yhteinen. Väestötietojärjestelmästä tarvittavat tiedot lähtevät kaikille valtion viranomaisille, joten yhdellä ilmoituksella saadaan päivitettyä tiedot tarvittaviin rekistereihin. Tätä samaa muuttoilmoitusta käytettäisiin evakuointitilanteessa.

Viranomaisen tehtäväksi jää ohjeistaa väestöä muuttoilmoituksen tekemisessä ja järjestää tarvittaessa siirretylle väestölle mahdollisuus muuttoilmoituksen laadintaan.

5 Viestintä

Viestintä on osa johtamista ja suorituskyky. Siksi viestintä on olennainen osa evakuointien toimeenpanoa valtionhallinnon, alueiden ja paikallistasolla. Viestintä on otettava huomioon suunnittelussa, resursoinnissa ja päätöksenteossa.

Kriisiviestinnän tärkein tehtävä on tarjota väestölle selkeitä ja yksiselitteisiä toimintaohjeita. Luotettava, tehokas ja oikea-aikainen sisäinen ja ulkoinen viestintä ovat tärkeä osa häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallintaa. Luotettavuuden edellytyksenä on annettujen tietojen oikeellisuus, selkeys ja riittävyys sekä se, että tietoja antaa toimivaltainen viranomaislainen.

Viestinnän suunnittelussa, ja siten myös väestön siirtojen toimeenpanossa, huomioidaan muun muassa käytettävissä olevat viestintäkanavat, eri kohderyhmät ja kieliryhmät, viestinnän vastuut ja koordinaatio sekä yhdenmukainen viestinnän sävy, joka on tärkeä osa johtamista. Myös selkokieliyys ja saavutettavuus ovat tärkeä osa kriisiviestinnän suunnittelua ja evakuointien toimeenpanoa.

Viranomaisilla on oltava valmiudet viestiä tahoillaan evakuointien toimeenpanosta. Jos viestintätyhjiö syntyy, se voi täytyä väärällä tiedolla. Disinformaation vastaamisessa keskeistä on oman strategisen viestinnän tehostaminen.

Organisaatioiden on hyvä tunnistaa jo suunnittelussa median käytettävissä olevat asiantuntijat. Viestintäpainetta pyritään kuitenkin purkamaan evakuointien toimeenpanon johtamisesta ohjaamalla viestintää esimerkiksi mediatilaisuuksiin.

Evakuointien vaiheet tähtäävät siihen, että evakuointien tilannekuva eri alueilla on helppo hahmottaa ja väestöllä sekä viranomaisilla on mahdollisuus ennakoida evakuointien etenemistä. Aika-arviot evakuointien etenemisestä ja ennakointi parantavat osaltaan väestön kriisinsietokykyä ja omaa tilanteen hallintaa sekä helpottavat viranomaisten viestinnän johdonmukaisuutta.

Väestön siirroista ei viestitä tyhjiössä, vaan niistä viestitään osana laajempaa väestönsuojelun, maanpuolustustahdon ja reserviläisten kutsuntojen viestintäympäristöä.

Viestinnän eri osa-alueita evakuointitilanteessa käsitellään kattavammin viranomaisille suunnatussa liitteessä Viestintä evakuointitilanteessa.

Liitteet

Liite 2. Viestintä evakuointitilanteessa.

Lähteet